

Magas István: Globalizáció és nemzeti piacok. Liberális felfogások

Napvilág Kiadó, Budapest, 2007, 241 oldal + index

A 2002-ben megjelent, a piacgazdasági működés alapjait elemző, Kapitalizmus felülnézetből című monográfiája után Magas István most kiadott új kötete nem előzmények nélküli, hiszen a szerző az elmúlt fél évtizedben (is) folyamatosan jelen volt hazai és külföldi szaklapokban, sőt napi- és hetilapokban a szélesebb olvasóközönség számára is feltárta véleményét a globális kapitalizmus égető, bár gyakran túlmisztifikált kérdéseiben.

Magas István már könyvének alcímében tudatja, hogy alapvetően a globalizáció pozitív szemléletét adja, viszonyítási pontja a liberális eszmerendszer. A közgazdászokat Adam Smith óta foglalkoztató kérdésre, miszerint mi a gyarapodás forrása, Magas válasza egyértelmű: piaci alapú munkamegosztás és folyamatos alkalmazkodás. Mindez a többletek elosztásának egyenlőtlenségével járhat, amelyre jól célzott közpolitikai intézkedéseivel elvben gyógyírt nyújthat a felvilágosult állam intézménye.

Hogy mennyire nem csak önmagában a globalizációval, sokkal inkább annak nemzeti piacokra gyakorolt hatásaival foglalkozik az írás, az mindjárt az előszóban egyértelművé válik, ahol Magas egy frappáns – a hátsó borítóra is felkerült – fordulattal ajánlódékozza meg olvasóit: „A globális kapitalizmussal [...] itt, Kelet-Európában valahogy úgy vagyunk, mint a jegyben járást követően, a házasság első, »kijózanító« éveiben, amikor is kialakul a »se vele, se nélküle«, de »inkább vele« érzés. (9. o.) Lássuk tehát – követve a kötet felépítését –, hogy Magas szerint mit is jelent konkrétan az „inkább vele” érzés!

Bevezető. Magyar kötetekben szokatlan igyekezettel próbálja meg a szerző könyvének első lapjain világosan elhatárolni azokat a módszertani kereteket és fogalmi apparátusokat, amelyekre dolgozata épül. A bevezetőben így kap helyet előbb a Szemlélet – diszciplináris keretek – tudományos célok című alfejezet, amelyben Magas egyebek mellett megpróbálja visszacsempészni a tudományos vizsgálódás főáramába az onnan időről időre kilógni tetsző világgazdaságtant. Majd Az általános kutatási célok című alfejezetben a kötet hármask tagolását indokolja a szerző, egyszerűen kijelölve vizsgálódásának irányait. A Konkrét kutatási célok című alfejezetben hétérdemes tömör kivonatát találjuk a kötet főbb megállapításainak. Hiba volna azonban csak erről a néhány oldalról tájékozódni Magas munkájáról, ugyanis a kötet gerincét adó három főegység legnagyobb része talán éppen az, hogy folyamatos együttgondolkodásra készítetik az olvasót.

I. rész. A kötet első nagy egységében Világgazdasági folyamatok és rendszerkonfliktusok címmel a szerző a más munkáiban már megszokott interdiszciplináris megközelítést alkalmazva igyekszik meggyőzni olvasóit arról, hogy a többségében zárt gazdaságok logikai modelljein edződött hallgatóság nem térhet ki a globális piacok kínálta kihívások szakszerű kezelésétől. Ehhez azonban el kell mozdulni a nemzetgazdasági szintre koncentrált látásmódtól, és egy szélesebb rendszerszemléletre van szükség. Fontos megjegyezni, hogy Magas itt nem valamiféle új diszciplína megalkotásán munkálkodik, sokkal inkább a már meglévő, de tudományterületekre szabdalt és kisajátított eszközök, illetve módszerek újbóli összerakására, illetve e részek kölcsönös megtermékenyülésére koncentrált, azzal a céllal, hogy „történelmi perspektívában azonosít[hat]unk világgazdasá-

gi rendszerkonfliktusokat” (14. o.). Az alkalmazott módszer azután láthatóan kellő muníciót is ad a szerzőnek ahhoz, hogy ne csak a múlt rendszerszervezői erőit, de a jövő lehetséges útjait is fűrkéssze. A világgazdasági rendszerek és a globalizáció címet viselő első fejezet például azzal a sarkos állítással zárul, miszerint 2030-tól a világgazdaság erőközpontjai jelentősen átrendeződve egy Kína- és Japán-központú régiót emelnek domináns pozícióba, leértékelve a jelenlegi euroatlanti elsőbbséget (45. o.).

A fejezet másik érdekes kérdése, hogy mitől sikeresek a multinacionális cégek. A globalizációs kényszerekhez való alkalmazkodás sikerességét vizsgálva, Magas élesen szembeállítja egymással a nemzeti kormányokat (amelyek inkább csak egyfajta követő politikát mutatnak) és a multinacionális vállalatokat, amelyek nemcsak sikeresen alkalmazkodnak, de mára voltaképpen ők maguk alakítják a globalizációs folyamatokat is. (26–27. o.). E fejezetben feltűnő, helyenként magával ragadó a szerző rajongása a nemzetközi nagyvállalatokért. A multik sikerességének titka – véleménye szerint – abban a csak rájuk jellemző „nagy, összefüggő rendszerekben való gondolkodásban és cselekvésben, a stratégiai tervezésben [rejlík, amely biztosítja számukra] a tervezés és az előrelátás, a jövőbeli konfliktusok felszívásának vagy elnyelésének globális képességét” (29. o.). Ez idő tájt más formációk (kormányok, nemzetközi intézmények stb.) e képességekkel nem rendelkeznek, holott igencsak igyekezniük kellene az egyes szereplőknek, hogy pótolják azokat (33. o.).

Fenti meggyőződés a Globális folyamatok és világgazdasági koordinációs mechanizmusok című fejezetben is erőteljesen megjelenik. Előbb Bertalanffy általános rendszerelméletét, Hayek komplexitásfelfogását, illetve a kibernetika módszerét ismerteti a szerző, majd a fejezetet lezáró második részben arra a következtetésre jut, hogy maguk a multinacionális cégek – kiegészülve a nemzetközi tőke- és pénzpiacokkal – egyfajta globális közvetítő mechanizmusként működnek, amelyek meglátása szerint nem okai, csupán közvetítói a globalizáció kellemetlen fejleményeinek (76–77. o.). E két jól működő „globális szervező-koordináló ágens” (a multik és a nemzetközi pénzpiacok) nem tehető felelőssé a nemzetközi egyenlőtlenségekért vagy a környezetrombolásért, „ezek a szereplők [ugyanis] *de facto* globális preferenciák szerinti célokat nem követhetnek” (77. o.) – a globális negatív externáliák termelésében a meghatározó szerepet továbbra is a szűk látókörű nemzeti kormányok játsszák.

II. rész. A globalizáció és a nemzetközi kereskedelem – modern felfogások című blokkban a szerző a standard nemzetközi gazdaságtani fogalomrendszerrel és módszertannal operál. Alcím talán az lehetett volna, hogy „új elméletek, avagy ami a Krugman–Obstfeld-könyvből (majdnem) kimaradt”. A szerző szándékainak megfelelően, e fejezet leginkább a tankönyvi hagyományokat követi: az egyes fejezetekben olyan fontos problémákat vizsgál elméleti konstrukciók felhasználásával, amelyek a külkereskedelem, a működőtőke-bevándorlások, a migráció, illetve a stratégiai kereskedelem- és iparpolitikai területeire kalauzolják az olvasót. A verbális kifejtést sikeresen ötvözi a grafikai és a játékelméleti apparátussal. A második rész olvasásához már szükség van a közgazdaságtudományi alapkursusok ismeretanyagára, ezért ha valaki tankönyvként kívánja használni Magas munkáját, leginkább haladó kurzusokon teheti ezt meg.

Magas Istvánt egyebek mellett az foglalkoztatja, hogy mi motiválja a működőtőkebefektetéseket azon a nyilvánvaló indítékon túl, hogy adott kockázat mellett a lehető legmagasabb hozamot realizálja a befektető. Miért nem az egyszerűbb portfólióbefektetést választja a döntéshozó? – teszi fel a kérdést a szerző. A választ három, egymással összefüggő területen leli meg: termelés, marketing, illetve „a sajátos, nem vagyoni jellegű, vállalat-specifikus ismeretek értékesítése” (90. o.). Az utóbbi kapcsán kimerítő és kifejezetten élvezetes, nemritkán újszerű meglátásokat kínáló, valós példákkal illusztrált tárgyalását találjuk az oligopolisztikus versenynek, a termékdifferenciálásnak, a méretgaz-

daságosságnak stb. A szerző azt vallja, hogy a befogadó ország – bizonyos feltételek megléte esetén – tartósan hasznot húzhat a külföldi vállalatok jelenlétéből (101. o.).

Végkicsengésében A nemzetközi tényezőáramlás jövedelmi és árhatásai című fejezet migrációt tárgyaló része sem tér el érdemben a korábbi fejezetektől. Magas állítja: a fogadó ország összességében nyer a migráción. Következtetése különösen hazánk és a régió EU-csatlakozása kapcsán értékelődik fel. A fejezet másik felében, ahol a szerző a Stolper–Samuelson-tétel¹ konzekvenciáit elemzi, ráadásul konkrétan Magyarország is terítékre kerül, amennyiben a szerző kifejti, hogy az EU-tagdá vált Magyarországon a cserearányok javulása, illetve a munkaintenzív termékexport volumenének bővülés nyomán a keleti és a nyugati bérkülönbségek eltűnése várható (111. o.).

A második rész záró fejezete (Ipar- és kereskedelempolitikák, intervenciók stratégiák) az állam *versus* piac dichotómiájának egy újszerű tárgyalását kínálja. Magas ebben a fejezetben jelentős erőket mozgósít annak érdekében, hogy bizonyítsa: a liberális megközelítésnek (is) tartalmaznia kell egy olyan új állampelfogást, amelyben a hagyományos intervenciók területeken túl az állam kollektív piaci biztosítást nyújtó ügynökként tevékenykedik. A kötetben oly sokszor hivatkozott felvilágosult állam koncepciójának érdemi kibontása ez. Itt igazolódik az a tétel, amely szerint az ipar- és kereskedelempolitikát stratégiai módon alkalmazó állam a tisztán piaci mechanizmusok által kínált eredményekhez képest további jólétnövekedést tud produkálni. A kötet egyik legprovokatívabb kérdése is ez utóbbi gondolathoz kapcsolódik: „vajon nem kérnek-e túl sokat azok a környezetüknek kiszolgáltatott piaci résztvevők, akik nem kívánnak mást az államtól, mint tökéletes (makro)gazdasági környezetet?” (134. o.). A szerző válasza egyértelmű: „az »adjanak egy jó környezetet/játékteret, és jól fogunk működni/játszani« *laissez faire* premissza már a klasszikus piacok idején is eleve sántított, a jelenkori kapitalizmusban pedig a piac és környezete további technikai és nemzetközi (globális) kockázatokkal és komplikációkkal bővült... Ezért nemhogy nem kifogásolt, hanem kívánatos, ha maga az állam lép fel vagy jár közben mint »ügynök«, és kínál valamilyen, esetleg »kötelező« biztosítást az ilyen új, nemzetközi kollektív kockázatok ellen”(138. o.).

A III. rész. A kötet harmadik része (A globalizáció és a pénzpiacok) igyekszik integrálni a korábbi két fejezet szemléletmódját. Mint azt bemutattuk, az első részben a világgazdasági perspektíva segítette a globalizációs folyamatok megértését, a második rész pedig kifejezetten a nemzetgazdasági szintű elemzésre összpontosított. A kötetet záró harmadik rész – egyfajta kovászként – a globális kihívások által megkövetelt nemzeti gazdaságpolitikai alkalmazkodást, illetve a globális pénzügyi aszimmetriák makrogazdasági hatásait teszi vizsgálódás tárgyává. Amint azt a szerző több helyütt is hangsúlyozza, ezt a részt a modellalapú megközelítés jellemzi ugyan, de a végkövetkeztetések rendre gyakorlatiorientáltak. A szerző véleménye szerint egyértelmű és érthető a növekvő kereslet egy globális pénz- és tőkepiaci szabályozás iránt, a kínálat azonban egyelőre megoldatlan, ráadásul meglehetősen problematikus is (159. o.). Magas ezért inkább a szabályozás nemzetgazdasági szintű egységesítését támogatja azzal a megkötéssel, hogy később az így kialakult sémákat közösen lehetne ellenőrizni és fokozatosan nemzetközivé tenni (184. o.).

A modellszerű tárgyalás, az elméleti és empirikus irodalom szisztematikus feldolgozása, valamint a statisztikai idősorok elemzése mind azt a (nehezen megkérdőjelezhető) meggyőződést erősítik ebben a részben, hogy bár a pénzügyi globalizációnak általános-ságban pozitív hozadéka van, ám sem a helyes valutaárfolyam, sem a tőkemozgások liberalizációjának időzítése és mélysége tekintetében nem adható egységes recept. Az

¹ A Stolper–Samelson-tétel értelmében valamely termék relatív árának emelkedése annak a termelési tényezőnek az árát, illetve a termelési tényezők tulajdonosainak jövedelmét emeli meg, amelynek az intenzív felhasználásával termelik a szóban forgó terméket.

egyes államoknak – legyenek azok a gazdag országok klubjának tagjai, tartozzanak a feltörekvő piacgazdaságok vagy a fejlődő országok csoportjába – maguknak kell dönteniük e kérdésekben, felmérve a különféle megoldások kínálta hasznokat és költségeket.

Végül érdemes megemlíteni, hogy egyes összehasonlító idősorok és összefoglaló táblázatok nagyon szemléletesek [például a Globalizáció és a pénzpiacok jellemzői történelmi perspektívában címet viselő táblázat (190. o.), amely az aranystandardtól az olajváltásokig tekinti át az egyes korszakokra jellemző makro- és mikrogazdasági változókat], valamint azt, hogy a széles nemzetközi irodalom áttekintése és beépítése mellett a szerző folyamatosan jelzi, hogy a hazai irodalomban mely munkák tekinthetők az adott témában mértékadónak.

A szerző érezhetően arra törekedett, hogy úgy tegye közkinccsé saját világlátását, globalizációértelmezését, hogy az egyfelől ne riasszon el olyanokat sem, akik nem értenek vele egyet, másfelől – és valószínűleg ez volt a meghatározó motívum – ő maga is próbált időnként távolságtartó maradni és inkább tankönyvszerű értelmezéseket, semmint személyes vallomásokot tenni.

Összességében elmondható, hogy Magas István nemcsak igényes, de időszerű és lényegre törő művét a nemzetközi gazdaságtan és a világgazdaságtan iránt fogékony közönség nagy haszonnal forgathatja.

Benczes István

Benczes István a BCE Közgazdaságtudományi Karának oktatója (e-mail: istvan.benczes@uni-corvinus.hu).

Mátyás Antal szerkesztésében megjelent az Adam Smith-évforduló alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia közgyűléshez kapcsolódó konferencián elhangzott előadások gyűjteménye, benne

Mátyás Antal: A ma ismert közgazdaságtan születésének éve: Adam Smith a Nemzetek gazdasága című műve megjelenésének időpontja

Szabó Katalin: A munkamegosztás és a piac terjedelme. Adam Smith időszerűsége

Lőrincné Istvánffy Hajna: Adam Smith költségvetéssel kapcsolatos nézetei

Kaposi Zoltán: Adam Smith nézetei és a korabeli gazdaságtörténeti szempontból

A kiadvány hozzáférhető a Közgazdasági Szemle szerkesztőségében
1112 Budapest Budaörsi út 45. Tel: 319-3166; e-mail:
bogdany@econ.core.hu